

עולת ראייה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה

שיעור שניתן על ידי הרב ש, מן-ההר שליט"א, רבה של בית וגן, בכנס הראשון להלכות המקדש בישיבת "תורת חיים" בחוה"מ פסח ה' חתצל"ח בעיר חעתיקה בירושלים תובב"א .

מצוהר לצוהר עמוד 225

א.

עולת ראייה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה

א.

חגיגה ו': תניא ר' יוסי הגלילי אומי, שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל, ראייה חגיגה ושמחה. יש בראייה שאין בשתיהן, ויש בחגיגה שאין בשתיהן, ויש בשמחה שאין בשתיהן... שהראייה עולה כולה לגבוה מה שאיך כן בשתיהן, יש בחגיגה שאין בשתיהן, שחגיגה ישנה לפני הדיבור מה. שאין בשתיהן, יש בשמחה מה שאין בשתיהן, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים מה שאין בשתיהן, ע"כ.

חגיגה ב': במשנה, הכל חייבים בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן וכו', ופירש"י הכל, חייבים בראייה במצוות ראיית כל זכורך, שצריכים להתראות בעזרה ברגל... איזהו קטן וכו', אבל מכאן ואילך אעפ"י שאינו חייב מן התורה, הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות... בית שמאי אומרים, הראייה שתי כסף, גדול הבא להיראות צריך להביא עולה, ואינה פחותה משתי כסף שהן שליש דינר, שנאמר "ולא יראו פני ריקם", ויליף בגמרא, שצריך להביא עולה, אעפ"י שלא נתנה בו תורה שיעור, חכמים נתנו שיעור. והחגיגה, שלמי חגיגה חייבים היחידים להביא ברגל, דילפינן לה בשלהי פירקין מוחגותם אותו חג לה', ע"כ פירוש דברי רש"י נראה כן, שממה שנאמר "ולא יראו פני ריקם" למדנו, שכשהוא בא ליראות הוא חייב להביא קרבן, אך עדיין איני יודע אם קרבן זה הוא עולה או שלמים, ובגמרא יליף שקרבן זה עולה.

וזהו מה שאמרו בגמרא ז: ולא יראו פני ריקם, בזבחים, אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות? ודין הוא, נאמרה חגיגה להדיט ופירש"י נאמרה חגיגה ברגל למאכל הדיוט, - ונאמרה ראייה לגבוה, ופירש"י ונאמרה ראייה לגבוה, דהא "לא יראו פני" דכתיב, משמע לצרכי אני שואל, - מה חגיגה האמורה להדיט ובתים - פירש"י זבחים של בהמה, דכתיב "לא ילין חלב חגי עד בוקר", במידי דאית ליה חלב הקרב לגבוה קאמר - ומה הן זבחים, עולות. אתה אומר עולות, או אינו אלא שלמים? ודין הוא, נאמרה חגיגה להדיט ונאמרה ראייה לגבוה, מה חגיגה האמורה להדיט, בראוי לו, אף ראייה האמורה לגבוה, בראוי לו. וכך בדין, שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך חסר, ע"כ.

ב.

מתוך דברי רש"י במשנה ב, מתבררת דעתו שמצוות ראייה כוללת שני דברים, האחד היא המצווה ליראות בעורה, והשני הוא להקריב קרבן בהזדמנות זו. ואפשר היה להעלות על הדעת שיקיים אדם מצוות ראיית פנים בעזרה ולא יקיים המצווה השנייה להקריב קרבן,

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

ובזה הוא עובר על הלאו "ולא יראו פני ריקם". וכך מבואר בתוס' ב'. ד"ה איזהו קטן שפירשו בדעת רש"י, דלא תיקנו חכמים ראייה בקטן אלא שיחנכו אותו למצוות ראיית פנים אבל לא להקריב קרבן. וגם בדעת תוספות נראה שאפשר להעלות על הדעת שיייתכן שיהא על מישהו חיוב להראות פנים בעזרה בלי שיהא חיוב עליו להקריב קרבן, ואמנם לדעתם אין זה כך על פי האמת, אלא כל מי שחייב בזה חייב בזה, אבל לפי הסברא הם מודים שאפשר היה להיות כך. וז"ל תוס' בד"ה הכל חייבים בדאייה... : נראה לר"ת דמתניתין איירי בקרבך ובעזרה, ורש"י דנקט בראיית פנים בעזרה נקט חדא דמשמע תרי, ולפטורא דכולהו אתא, דאף בראיית פנים בעזרה פטירי, וכל שכן בראיית פנים בקרבן, ע"כ.

פירוש דבריהם, שאילו היה רש"י אומר שכל הנוכרים במשנה לפטור, חרש שוטה וקטן וכל האחרים, פטורים מלהביא קרבן ראייה, שמא היינו מבינים שהם חייבים בראיית פנים בעזרה בלי להביא קרבן, על כך הוא מפרש שהם פטורים מלהיראות פנים, ומזה אנו מבינים שכל שכן שהם פטורים גם מהבאת קרבן.

וכן מביאים תוס' מן הירושלמי שכל אלה הנזכרים במשנה פטורים מקרבן ראייה, אך הם חייבים בראיית פנים בעזרה, אלא שתוס' מסיקים שאיך זאת שיטת הבבלי, אלא מי שפטור הוא פטור בכל.

ופשוט הוא שאת ההיפך אין להעלות על הדעת כלל, שיהא מישהו חייב להקריב קרבן בלי שיהא חייב לבא ולהיראות.

ג.

ובחידושי הרמב"ן בסוכה מח. ז"ל : שמיני רגל בפני עצמו, ופירש רבנו תם, שטעון לינה, (ומקשה רמב"ן), ותיפוק ליה משום עולת ראייה (שכל המקריב קרבן חייב ללון בירושלים אחרי שהקריב קרבנו), ואי אפשר נמי ששלח עולתו בשביעי קודם שנתראה פנים בעזרה, שאין חובתה אלא בשעת ראייה, דכתיב "ולא יראו פני ריקם", ומפורש אמרו בירושלמי במסכת חגיגה שאינו משלח חגיגתו ביד אחר, ולימדו מטמא דפטור מן הראיה, ע"כ. פירוש לדבריו שמה שטמא פטור מקרבן ראייה למדה הגמרא, מפני שהתורה אומרת, "ובאת שמה והבאתם שמה", היינו שאין הטמא חייב לשלוח קרבן ראייה על ידי אחרים, שהואיל ואינו יכול לבא בעצמו גם אינו חייב להביא, (לימוד זה נמצא גם בבבלי ד':), ומזה מדייק הירושלמי, שאיך אדם יכול לשלח גם את חגיגתו על ידי אחר.

והנה לכאורה אין הנידון דומה לראיה, שהרי הטמא אינו יכול ליכנס בעצמו בעזרה, והוא אסור בראיית פנים, ואף על פי שהוא יכול לקיים מצות קרבן ראייה, פטרה אותו התורה מן החובה לשלוח את הקרבן על ידי אחרים, שבכל מקום עיקר המצווה היא שיקיים אותה בעצמו, וכל מי שאינו יכול לקיימה בגופו, אינו חייב לקיים אותה על ידי אחרים, אבל כשהוא טהור ויכול לבוא בעצמו, למה לא יוכל לשלוח עולת ראייתו ושלמי חגיגתו על ידי אחרים?

ומדברי הירושלמי מדמה אותם, משמע שהוא סובר, שבעצם גם בטמא יכולנו להגיד שאף על פי שאינו יכול בעצמו להביא, יהא חייב לשלוח את עולת הראייה ואת שלמי החגיגה על ידי שליח, כמו שכל טמא שולח עולת נדרים ונדבות שלו ושלמיו על ידי שליח (ראה בבלי ד': תוס' ד"ה דכתיב ובאת שמה), אלא שסובר הירושלמי, שכל חיובו חל עליו רק אחרי שהוא נכנס לעזרה, וכל עוד שלא נכנס לעזרה אין עליו חיוב קרבן כלל, לא עולת ראייה ולא שלמי חגיגה, ששניהם נלמדים זה מזה, כמו שכותבים תוס' (חגיגה ב'. ד"ה תשלומין

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

דראשון), וזה היה עיקר ספקו של הירושלמי, אם חל עליו מיד עם כניסת ליל הרגל הראשון חובת הבאת קרבנות, וזאת חובה נפרדת מחובת ראיית פנים, ואם זה כך, יכולים גם הטמא וגם הטהור לשלוח את קרבנותיהם, ואולי אפילו הטמא לא יוכל לשלוח על ידי שליח כיון שאינו יכול לקיים בעצמו, אבל הטהור יוכל לשלוח, או אולי אין אדם חייב כלל בקרבנות אלא רק אחרי שהוא בא לעזרה, ומשום כך כל זמן שהוא אינו בא, אינו יכול גם לשלוח, שהרי עוד לא נתחייב בקרבנות.

ופשיט הירושלמי מסברא שגם הטמא, היה יכול לשלוח עולת ראייה, אילו רק היה חייב, וכיון שכך הוא מדייק מברייתא שפוטרת את הטמא מעולת ראייה, ולמה יהיה פטור מלשלוח את קרבנותיו על ידי שליח כמו שכל טמא משלח את קרבנותיו אלא שמע מינה שכל זמן שאין אדם נכנס להיראות בעזרה עוד לא נתחייב בעולה ושלמים, ולכן לא יוכל גם הטהור לשלוח את קרבנותיו, מכיון שאינו חייב.

נראה מדברי רמב"ן גם כן, שישנם שתי מצוות בראייה, אחת להיראות פנים בעזרה, והשניה להקריב קרבן, ואין שתי המצוות חלות עליו בבת אחת, אלא מכניסת הרגל נתחייב לבא לעזרה, וכאשר הוא בא לעזרה, חלה עליו המצווה להקריב קרבנות.

ד.

אבל מדברי הרמב"ם הלכות חגיגה פרק א' הלכה א' נראה שאין כאן שתי מצוות שאפשר שיחולו זו בלי זו, אלא הראיה אחת היא, והיא כוללת שני דברים, להיראות פנים ולהקריב קרבן, ואם בא ולא הקריב, לא קיים כלום.

וכך מבואר גם בספר המצוות שלו במצווה נ"ג, וז"ל שם, היא שציונו להיראות ברגלים, והוא אמרו יתעלה, "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך". ועניין זאת המצווה שיעלה אדם למקדש עם כל בן זכר שיהיה לו שיוכל ללכת ברגליו, ויקריב קרבן עולה בראייתו והוא הנקרא עולת ראייה, ע"כ. (ואם פירושו בדברי הרמב"ן נכון, צ"ע למה לא השיג אותו לומר, שיש בזה שתי מצוות, ולא רק מצווה אחת).

ה.

אבל מרש"י דף ד' : נראה לכאורה שאפשר שתחול מצות קרבן גם בלי מצות ראיית פנים. וז"ל רש"י : הערל והטמא פטורין מך הראייה, אין חייבין לשלוח עולות ראיותיהן על ידי שליח, ע"כ. משמע לכאורה שאמנם אינו חייב לשלוח, אבל אם ירצה יוכל לשלוח ויוצא ידי חובה. ואמנם אין זה מוכח, ואפשר לומר שזהו מה שאנו לומדים מ"ובאת שמה והבאתם שמה", שלא יחול עליו שום חיוב כל זמן שלא בא, ומשום כך אינו חייב לשלוח, ובלי הלימוד מהפסוק הייתי אומר, שעם כניסת הרגל הוא חייב בעולת הראייה, וכיון שהוא אינו יכול לבא מחמת טומאתו, יהא חייב לשלוח על ידי שליח.

ו.

אבל יותר מפורש הדבר בדברי רש"י סוכה מז', וז"ל: ולינה, ללון לילה של מוצאי יום טוב הראשון בירושלים, דגמרינן מפסח, דכתיב "ופנית בבקר והלכת לאהליך", ביום טוב לא קאמר קרא, שהרי הוא יום שחייבו חכמים ליראות בעזרה, כך פירש בפרק קמא דראש השנה ה'. ליראות בעזרה כדי להביא עולת ראייה, ע"כ. וראה בהגהות רש"י שם שמחק את

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

המלה "חכמים", וגורס ברש"י יום שחיבו ליראות בעזרה, ומהרש"א מעיר, שכל המשפט הזה תוספת מתלמיד, שציין על רש"י שכך פירש במס' ראש השנה, ולאפוקי פירש"י דפרק ב' דחגיגה יז': שפירש שם, "דאילו ביום טוב תחומין אסור", ע"כ. והנה שם בראש השנה ה'. ז"ל רש"י, "ופנית בבקר", ביום טוב לא קאמר קרא, שהרי הוא יום שחיבו ליראות בעזרה, ע"כ. נמצא שהמילים "כדי להביא עולת ראייה" אינם מדברי רש"י, אלא מדברי המגיה האלמוני על רש"י. אך על כל פנים זה המגיה הבין שכל עיקר מצות ראיית פנים בעזרה אינה אלא לשם הקרבת עולת ראייה, וזה דלא כרמב"ן ודלא כתוספות בחגיגה ב'. וגם לא כהבנת תוספות ברש"י, שהרי לפי דברים אלה לא יתכן כלל לומר שיתקנו חז"ל לאב שיביא את הבן לעזרה כדי לחנכו במצות ראיית פנים ולא יחנכו להקריב קרבן. ושמא כיון שהוא בא לעזרה כדי להקריב קרבן ומביא את הם אתו לעמוד על קרבנו של עצמו, יש בזה די, לקיים מצות חינוכו. אבל מתוך תוספות שם משמע שמצות ראיית פנים בעזרה ומצות הבאת קרבן ראייה הן שתי מצוות שונות החלות באותו זמן, ואפשר שמצות ראיית פנים תחול עליו בלי שיתחייב בהבאת קרבן ראייה.

ז.

בפירוש רש"י על התורה (שמות לד, כ) ז"ל: "ולא יראו פני ריקם", לפי פשוטו של מקרא, דבר בפני עצמו הוא, ואינו מוסב על הבכור, שאין במצות בכור ראיית פנים, אלא אזהרה אחרת היא, וכשתעלו לרגל ליראות לא יראו פני ריקם, מצווה עליכם להביא עולת ראיית פנים, ע"כ. ולכאורה ניסוח דברי רש"י קשה הוא, ויותר טוב היה לנסח, שאין מצות בכור בזמן ראיית פנים. מזה שאומר רש"י "שאיך במצות בכור ראיית פנים", משמע שבמצות עולה יש ראיית פנים.

ואפשר שנפרש דבריו על פי דברי המגיה בדברי רש"י בסוכה מז'. היינו כאשר אדם נכנס לעזרה, עדיין איננו מראה בזה פניו לפני הקב"ה, אבל כשמקריב את קרבנו ומתקרב על ידי זה אל הקב"ה, זוהי ראיית פנים. ואפשר היה שיבוא לעזרה ויקיים שם מצווה כלשהי אחרת, וגם זאת תהיה ראיית פנים, כמו שאמרו חז"ל על המלה "ניחוח - נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", או שישתחוה בעזרה, או שיקריב כלקרבן אחר, ואפילו במנחה שמקריב יש משום ראיית פנים.

אלא מתוך שאומר המקרא "ולא יראו פני ריקם", שמענו שבקרבן הוא חפץ שיביאו לשמו, ולא במצווה אחרת מיוחדת שיצווה בעזרה, ואמנם אפשר היה להעלות על הדעת שיביאו כל קרבן אחר לשם ראיית פנים, אלא שהברייתא בחגיגה ז'. שהובאה למעלה למדה שהכוונה היא לזבחים ולא לעופות, ומן הזבחים הכוונה לעולות ולא לקרבן אחר. ולכן אומר כאן רש"י שהכוונה היא לא במצות בכור, שבמצות בכור אינו יכול לקיים ראיית פנים, אלא כפי שלמדה הברייתא, שיש להביא עולה, ולקיים בה ראיית פנים.

ויש לומר עוד בפירוש דברי רש"י, שגם אם לא היינו לומדים שיש להביא רק עולה, לא היה יכול להיות במצות בכור ראיית פנים, אף על פי שבקרבנות אחרים יש משום ראיית פנים. והטעם הוא שבקרבנות אחרים המצווה היא שהאדם יתן מרכושו מתנה להקב"ה, וכך הוא הדבר גם בשאר מתנות כהונה שיפריש מממונו וייתן מתנה לכהנים (וללויים ולעניים את המעשרות שלהם), וגם בערים שניתנו לכהנים וללויים לשבת, ניתן מקודם הכל לישראל, וישראל נצטוו לתת מנחלתם ללויים ערים לשבת. וגם במעשר שני אפילו למ"ד מעשר שני ממון גבוה הוא, זה רק אחרי שהפרישו, שנתנו ע"י ההפרשה מתנה להקב"ה, וכך גם במעשר בהמה המצווה היא לעשר עדרו ולתת על ידי ההקדשה את המעשר להקב"ה,

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

ואח"כ נותן הקב"ה את שני המעשרות האלה לבעלים לאכילה והם אוכלים כמוזמנים על שולחן המלך.

אבל בבכורות אין הדבר כך, אלא מתחילה הופקעו כל הבכורות מרשותם ומבעלותם של ישראל, והם שייכים להקב"ה, וקנאם ה' ונתנם לכוהנים, וכדברי המקרא שמות יג, ב: "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובהמה, לי הוא". וז"ל רש"י: "לי הוא", לעצמי קניתיים על ידי שהכיתי בכורי מצרים, וכך מפורש יותר במדבר ג, יג: "כי לי כל בכור, ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל, מאדם עד בהמה לי יהיו, אני ה'". ואין לו מצות נתינה כשהוא נותן את הבכור לכהן, וזה אולי דומה למצות השבת אבידה, כאלו שרכושו של כהן נמצא בידו שהוא מחויב להמציא אותו רכוש לבעל הרכוש. וראה תוספות ראש השנה ז'. ד"ה הא בבעל מום, שהם מסופקים אם עובר ישראל בבל תאחר, כשאינו נותן את הבכור לכהן מיד.

והסברא נותנת שגם הכהן כשהוא מקריב את הבכור, אינו מקיים בזה מצות הבאת קרבן לה', שאינו נותן כלום משלו, אלא שכל בהמה כשרה לקרבן "השייכת" להקב"ה מתקדשת מעצמה בקדושת קרבן, ואי אפשר לאכול ממנה בלי שיקריבוהו בדין קרבן על המזבח, וכמו שאמרו חז"ל במקדיש תמימים לבדק הבית, שהם מתקדשים מעצמם בקדושת קרבן, ואינם יוצאים מידי מזבח לעולם (וצ"ע, דבמנחות קא. משמע שאין זה אלא מדרבנן, ומדאורייתא נפדים מידי בדק הבית ויוצאים לחולין). ולזה מתכוון אולי רש"י כשהוא אומר, שאין במצות הקרבת בכור ראיית פנים של האדם לפני הקב"ה, שאין זה כמי שמביא "תשורה" למלך, אלא זה רכושו של המלך שהאזרח מביאו לפני המלך ומפחד מוראו של המלך נמנע מלגוזלו.

ב. אך מהי משמעות ראיית פנים?

רמב"ן בפירושו על התורה שמות כג, יז, על מה שאמר הכתוב: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", פירש ז"ל: וזה טעם את פני האדון ה', שהוא האדון המפרנס עבדיו, ובנטלם פרס מלפניו יבואו אליו לראות מה יצום, והנה "אל-פני" כמו לפני. ועל דרך האמת יהיה מן פנים וכבר רמזתי לך פירוש הפנים בעשרת הדברות, ע"כ ..

ושם שמות כ, ג ז"ל; וטעם "על פני" ... יזהיר לא תעשה לך אלהים אחרים, כי על פני הם, שאני מסתכל ומביט בכל עת ובכל מקום בעושים, כי הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא על פניו... והנה אמר, לא תעשה לך אלהים אחרים, שאני נמצא עמך תמיד ורואה אותך בסתר וגלוי. ועל דרך האמת תבין סוד הפנים ממה שכתבנו, כי הכתוב הזהיר במעמד הזה, פנים בפנים דיבר ה' עמכם, ע"כ. כלומר, על פי הפירוש הראשון הזהיר אותם שלא יעשו אלהים אחרים בכל עת ובכל מקום שהקב"ה תמיד מסתכל עליהם ורואה אותם בכל מקום שהם נמצאים, ולפי הפירוש השני שהוא על דרך האמת, אינו מסתכל עליהם, אלא רק בהזדמנות מיוחדת ובמקום מיוחד, והנה כשדיבר אתם בהר סיני, שם עמדו לפניו, ושם דיבר אתם פנים בפנים, ולפיכך יהיה הפירוש האמיתי: לא יהיה לך אלהים אחרים, כפי שציוויתי בשעה שעמדתם לפני בהר סיני, ודברתי אתכם שם פנים בפנים. וזה על דרך שפירש הרמב"ן את הפסוק בבראשית יח, יט: "כי ידעתיו (את אברהם) למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'", וז"ל: והנכון בעיני, כי היא ידיעה בו ממש, ירמזו כי ידיעת ה' שהיא השגחתו בעולם השפל היא לשמור הכללים, וגם בני האדם

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

מוזנחים בו למקרים עד בא עת פקודתם (כלומר, כביכול איך הקב"ה רואה אותם ואינו מכיר אותם, וכאילו אינו יודע מה קורה להם), עד בוא עת פקודתם, ואז כביכול שואל עליהם וחוקר את מעשיהם ואת שעבר עליהם, ומשלם להם גמול כפי המגיע להם), אבל בחסידיו ישים אליו לבו לדעת אותו בפרט להיות שמירתו דביקה בו תמיד, לא תיפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל שלומר, את הצדיק יודע הקב"ה תמיד ורואה אותו ומשיג עליו בכל עת ובכל רגע).

ונמצא הצדיק עומד תמיד לפני הקב"ה, וכמו שאומר הנביא: "חי ה' אלקי ישראל אשר עמדת לפניו" (מלכים א' יו, א), ובייחוד כשהוא מתפלל ושורה עליו השכינה, כמו שאומרת התורה על אברהם: "וישכם אברהם בבקר, אל המקום אשר עמד שם את פני ה'" (בראשית יט, כז), וכן אומר גם ירמיהו (טו, א): "ויאמר ה' אלי, אם יעמוד משה ושמואל לפני, וכך הוזכר דבר זה בעוד מקומות בתנ"ך. ועל פי זה אפשר להבין את מצות ראיית הפנים, שהמצווה היא ליכנס לעורה מתוך כונה להדבק בה, ולעמוד לפניו מתוך דבקות המחשבה ולסלק כל מחשבה אחרת מלבו עד שתשרה עליו השכינה בביתו של הקב"ה. וז"ל הרמב"ן (דברים יב, ה):

..."ועל דרך האמת, לשכנו תדרשו - לכבודו תדרשו, ובאת שמה לראות את פני האדון ה' אלקי ישראל, וממנו (כלומר על פי המלה "לשכנו", שפירושה המקום שבו מועלה כבודו) אמרו חכמים שכינה". ולפי מה שאמר רמב"ן בסוכה מח, שאחרי שהוא בא למקום שכינתו הוא מתחייב להביא לו קרבן, משמעות הקרבן הזה, שהקב"ה מראה בו שהוא רוצה בראיו ומקבל מידם ברצון את מנחתם ואת קרבנם. וז"ל המקרא (בראשית לג, י): "ויאמר יעקב, אל נא, אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי, כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים ותרצני". ואומר שם הרמב"ן: אמר לו, תיקח מנחתי מידי בעבור שראיתי פניך, שהם לי כראות פני אלקים, ותרצני בקבלת המנחה, כאשר האלקים רוצה את יראיו בקבלת מנחתם וקרבנם, כענין "ונרצה לו", "עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי" ע"כ.

אך לרש"י כנראה דרך אחרת במשמעות הקרבן, ולא יבא הקרבן אחרי ראיית הפנים בעורה, אלא לפניו, שאין האדם, ראוי לבוא לפניו ולהיראות, אלא כשיחוויר בתשובה ויקריב לפניו קרבן לכפר על כל חטאיו. וכן אמר הכתוב על העולה: "וסמך ידו על ראש העולה, ונרצה לו לכפר עליו" (ויקרא א, ד). וגם יעקב אומר כך לעשיו, וז"ל רש"י שם (בראשית לג, י): "ולקחת מנחתי מידי, כי על כן ראיתי פניך, והן חשובין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך, ועוד על שנתרצית למחול סורחני... "ותרצני" - נתפייסת לי, וכך כל רצון שבמקרא לשון פיוס; כי לא לרצון יהיה לכם" - הקרבנות באות לפייס ולרצות... ע"כ. מתוך הסיכום שלו משמע שרוצה לומר, שכל קרבן שאדם מקריב לה' אינו בא אלא לפייס ולרצות. ולפיכך אפשר לומר שחייב אדם להקריב עולה בבואו לבית המקדש ברגל, כדי לכפר על חטאיו, כמו שכתוב: "וסמך ידו על ראש העולה, ונרצה לו לכפר עליו", וכמו שנאמר אצל איוב: "והעלה עולות מספר כולם, כי אמר איוב, אולי חטאו בני..." (איוב א, ה), וכן עוד שם: "ולכו אל עבדי איוב והעליתם עולה בעדכם... כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב" (שם, מב, ח). ורק אחרי הקרבן יזכה להארת פניו הקב"ה ולהיראות לפניו.

הרמב"ם בהלכות חגיגה פרק ב' הלכה א' - ז"ל: כשם שהם באים להיראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, ע"כ. מתוך דבריו אלה אפשר להעלות על הדעת, שגם הוא סובר כרש"י, שחייב אדם בקרבן לכפר על עצמו, לפני שיהיה ראוי לזכות לראות את הדר קדשו ואת בית שכינתו. ויהיו פירוש דבריו כאן, כשם שהם באים להראות את עצמם, את כניעתם ואת ניקיון כפיהם ואת בור לבבם, וכיצד זיכו את לבבם לפני ה', וכיצד

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

הם שלמים אתו בהקרבת קרבנם, כך הם באים אחרי כל זאת לזכות לראות את פניו, היינו את כבודו ואת הדר קדשו ואת בית שכינתו. אבל על פי הסברת הרמב"ן יהא נכון יותר להפוך את הסדר ולומר: כשם שהם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, כך הם באים להיראות לפני ה', היינו, כשם שהם באים לראות את פניו בבית מקדשו, כך הם באים להיראות ולהגיש לו את מנחתם וקרבנם שיקבל את עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחו.

וכשנעיין על דרך זאת בדברי רמב"ן על התורה בתחילת ויקרא (א, ד) בפירוש הכתוב "ונרצה לו לכפר עליו", נוכל לפרש כך את דבריו ואת דברי רש"י שהוא נושא ונותן בהם, ובדבריו שם לפסוק ט' "אשר ריח ניחוח לה" בטעם הקרבנות, כשהוא מביא את דברי הרמב"ם ואחרים ואת דבריו עצמו, נוכל לגלות בהם כמו כן התאמה וזהות לדברינו הנ"ל.

ג. ועתה לעניין שלמי חגיגה ולשלמי שמחה

מתוך לשון הרמב"ם בספר המצוות מצוות עשה נב, נג, נד משמע, שהמצווה היא לעלות לרגל שלש פעמים בשנה כדי להקריב קרבן חגיגה, ונמצא מצות עליה לרגל עם מצות הקרבת שלמי חגיגה מצווה אחת, שאין העלייה לרגל אלא לשם הקרבת שלמי חגיגה, וכן מצות ראיית פנים בעזרה היא מצווה אחת עם מצות הקרבת עולת ראייה, ואולי גם בזה אין מצות ראיית פנים בעזרה באה אלא כדי להקריב עולת ראייה. ולכאורה כך נוטים גם דברי הרמב"ן בפירושו לדברים טז, א וז"ל... הוסיף לבאר כי, עוד חייבים שיבואו כולם לפני ה', ויחוגו לפניו בשלוש רגלים ולשמוח בשלמים שיקריבו לפניו. וכן הלאה בפירושו לפסוק ג' ז"ל: "...כי לא בא עתה רק להזכיר הראייה והשמחה, שחייבים כל ישראל ללכת בשלוש רגלים האלה אל המקום אשר יבחר ה' ולחוג שם איש כמתנת ידו כברכת ה' אשר נתן לו לשמוח לפניו להודות על כל הטובות אשר גמלנו ברחמי וברוב חסדיו, ע"כ. אבל מתוך מה שפירש בסוכה מח. נראה יותר, שבראייה החיוב הראשוני הוא להיראות פנים בעירה, ואחרי שהוא נכנס לעזרה נתחייב להקריב שם קרבן, ומן הראייה לומד הירושלמי גם בחגיגה, שרק אחרי שהוא עולה לרגל ובא לעזרה יתחייב בהקרבת שלמי חגיגה. ושמא כך יש להבין את ספקו של הרמב"ן בפירושו שם לדברים טז, ט: וכן אמר, "ישלש פעמים בשנה יראה כל זכוך במקום אשר יבחר". ולא ידעתי אם לומר, כי לאחר שייבנה בית המקדש לא נאסף להקריב קרבנות הרגלים, אלא במקום ההוא אשר יבחר ה', ע"כ. כלומר, העיקר במצות הרגל הם הקרבנות, ואותן אפשר להקריב בכל מקום שיש שם במת ציבור, כי המצווה היא להתאסף כל ישראל במקום אחד, ושם כל אחד יקריב את עולת ראייתו ושלמי חגיגתו, וכשייבנה בית המקדש במקום אשר יבחר ה', יקריבו קרבנות הרגלים רק שם ולא יבנו לציבור במה, או שיבאר כאן, שלא יתחייבו לעלות לרגל עד אשר יבחר ה' מקום לשכנו שם, כלומר שעיקר המצווה היא להיראות לפניו בבית מקדשו, וכל זמן שאין לו בית בנוי, אין חיוב להיראות, ורק אחרי שהם באים להיראות נתחייבו בעולה ושלמים. ובפירושו בסוכה הכריע כפירוש זה ואילו פירושו לפסוקים א' וג' הם על הדרך הראשונה.

ד. שלמי שמחה

ז"ל הרמב"ם בספר המצוות : מצווה נד' היא שציונו לשמוח ברגלים... ועניין הראשון הרמוז אלינו בצווי זה הוא שנקריב קרבן שלמים על כל פנים, ואילו השלמים נוספים על שלמי חגיגה, והם הנקראים בתלמוד "שלמי שמחה"... ובכלל אמרו "ושמתת בחגך" מה שאמרו גם כן לשמוח במיני שמחה, ומזה לאכול בשר ולשתות יין וללבוש בגדים

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

חדשים ולחלק מיני פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים, ולשחוק בכלי ניגון ולרקוד במקדש לבד, והיא שמחת בית השואבה.

משמע מתוך לשונו, שאמנם המצווה היא לשמוח בכל ימי החג בכל מיני שמחה, אבל בזמן שבית המקדש קיים, הוא חייב על כל פנים להקריב פעם אחת קרבן שלמים ולאכול ממנו כדי לשמוח. (וצ"ע שלא הזכיר שיוצאים ידי חובה בנדירים ונדבות וכן במעשר בהמה, והכוהנים כאשר יש להם בשר מחטאות ואשמות ובכורות שניתנו להם מישראלים שאינם חייבים להביא שלמים משלהם, כפי שנאמר בגמרא, וכפי שכתב הרמב"ם בהלכות חגיגה פרק ב' הלכה ו').

וראה בלחם משנה בהלכות חגיגה פרק א' הלכה ד', שבשלמי שמחה כמו בעולת ראייה ושלמי חגיגה יש תשלומים, שאם לא הקריבם ביום הראשון יכול להקריבם בכל שאר הימים.

ודבריו מובנים כפי שהסברנו, שאמנם המצווה היא לשמוח בכל הימים, ולא שייך בזה לומר שיש לה תשלומים, שאם החסיר שמחה ביום ראשון ובא לשמוח ביום שני אין זה תשלומין לראשון, אבל מצות הקרבת שלמי שמחה, שהיא רק מצווה לפעם אחת, לה יש תשלומין, שאם לא הקריב שלמי שמחה ביום הראשון משלים ביום השני. אבל ברש"י ותוספות סוכה מב: מפורש שחייב להקריב שלמים כל יום משבעת ימי החג, וכן מפורש עוד ברש"י סוכה מח. וכן עוד בפסחים עא. ברש"י ותוספות שם. ועל מהות השמחה ומשמעותה אפשר ללמוד מדברי הרמב"ן שמות כד, יא, וז"ל: וטעם וישתו, שעשו שמחה ויום טוב, כי כך חובה לשמוח בקבלת התורה, כאשר ציוה בכתבם כל דברי התורה על האבנים, "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת לפני ה' אלקיך", וכתב בשלמה, "החכמה והמדע נתון לך", מיד "ויבא לירושלים ויעש משתה לכל עבדיו", אמר ר' אלעזר, מכאן שעושים משתה לגמרה של תורה, ונאמר בדוד אביו בהתנדבם לבנין בית המקדש, "ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות לה' ויאכלו וישתו לפני ה' בשמחה גדולה", ואף כאן ביום חתונת התורה כן עשו. ע"כ. ולפי זה אפשר לומר שהשמחה ברגל היא על שזכינו לקיים כל מצוות הרגל.